

Биљана Љ. Стаменковић Стојановић¹

Универзитет у Нишу²

Филозофски факултет

Департман за србистику

<https://orcid.org/0009-0007-4395-8461>

МИКРОТОПОНИМИЈА СЕЛА СУШИЦА (У ПОДНОЖЈУ ПЛАНИНЕ ЈАСТРЕБАЦ)

Предмет овог рада је лексичко-семантичка анализа микротопонима села Сушица подно планине Јастребац у крушевачкој општини. Теренско истраживање микротопонимије тога краја рађено је 2023. године. Корпус обухвата око 80 микротопонимских јединица које су разврстане кроз пет лексичко-семантичких група у зависности од тога чиме је њихов настанак мотивисан: физичко-географским својствима тла, хидронимијом, животом и радом људи, антропонимима или другим топонимима.

Кључне речи: микротопоними, Сушица, лексичко-семантичка анализа

1. Увод

У раду је дат преглед микротопонима забележених у селу Сушица у општини Крушевац. Корпус, који је сачињен од око 80 микротопонимских јединица, представља основ за лексичко-семантичку анализу којом је извршена подела свих микротопонима у семантичке групе, те су они кроз дату поделу даље анализирани и тумачени.

Сушица је село у општини Крушевац у Расинском округу. Налази се у долини Рибарске реке, подно планине Јастребац између села Позлата и Црквина. У селу данас има око 200 домаћинстава у којима живи око 600 становника.³ Село Сушица припада подручју које је етнички врло уједначено, те је највећим делом насељено Србима.

Ономастички и, самим тим, микротопономастички систем јастребачких села општине Крушевац до сада није обрађиван, те ће овај рад представљати основ за сва даља истраживања микротопонимије овог краја.

2. Лексичко-семантичка анализа микротопонима

Када приступамо анализи топономастичке, односно микротопономастичке грађе која је, у склопу целокупне лексике којом се користе мештани једног села,

1 b.stamenkovic2310@gmail.com

2 Микротопономастичка грађа са подручја села Сушица, чија анализа је предмет овог рада, прикупљена је у оквиру теренског истраживања под називом Прикупљање ономастичке грађе у Жупи Загрлате у сарадњи са Одбором за ономастику САНУ.

3 Сви подаци о селу добијени су од стране испитаника, односно мештана села у непосредним разговорима на терену.

врло важан део идентитета народа, треба обратити пажњу на више аспеката. Микротопоними који су присутни у данашњем говору углавном су настали у давним временима и спадају у групу лексема које су се кроз историју врло лако чувале и задржавале своје старе облике, нису подложне честим променама у језику услед бројних страних утицаја на једну језичку заједницу и тако су се непромењене преносиле генерацијама. Оне на тај начин чувају старо стање у језику и због тога врло често могу имати архаичан призив, те је њиховој анализи увек потребно приступити са аспекта дијахроније и историјског развоја језика. На формирање микротопонимастичког система једног језика, односно језичке заједнице, велики утицај има географска позиционираност места у ком говорници живе, те планински или равничарски терен, присуство водених површина или квалитет обрадивог тла умногоме дефинишу начине именовања делова села и настајања микротопонима. На крају, какав ће микротопоним осмислити мештани једног села и њиме именовати сеоски крајолик, зависи и од самог говорног подручја, односно дијалекта који је на том подручју заступљен, те ће микротопоним имати све језичке карактеристике датог дијалекта – фонетске, фонолошке, морфолошке. Дакле, аспекти са којих се треба бавити изучавањем микротопонима темеље се на знањима из области ономастике, историје језика и дијалектологије и на такав начин их увек треба и посматрати. Бављење народним говорима у науци о језику је увек било важно, па су тако и истраживања у области дијалектологије и радови који за тему имају изучавање народних говора бројни. Поред капиталних дела оснивача модерне српске дијалектологије Александра Белића (1905), поменућемо и дело Павла Ивића (1971), Слободана Реметића (1985), Недељка Богдановића (2008) и свих других дијалектолога који су се својим преданим радом трудили да сачувају говоре различитих крајева Србије и увек дају прецизну слику о њима. Посебно ћемо се дотаћи и *Увода у српску ономастику* Татјане Трајковић и Јордане Марковић који пружа најпре упознавање са основним појмовима ономастике, зближава нас са методама које се користе у ономастичким истраживањима и анализама, да би на крају дао и однос ономастике са другим наукама и детаљна објашњења и дефиниције у области антропонимије и топонимије (2025).

Говор крушевачког краја припада косовско-ресавском дијалекту и до сада није био предмет изучавања српских дијалектолога. Географски најблискији говори о којима постоје дијалектолошке монографије јесу трстенички говор (ЈОВИЋ 1968), говор александровачке Жупе (МАРКОВИЋ 2014) и копаонички говор (РАДИЋ 2010). У овом раду ћемо се, анализирањем микротопонимије датог краја, ближе упознати и са говором мештана подјастребачких села. Језичке особине говора становника села Сушица, које треба узети у обзир приликом анализе микротопонима, у великој мери одговарају типичним особинама косовско-ресавског дијалекта. Прозодијски систем овог говора чине три акцента (краткосилазни, дугосилазни и дугоузлазни) и предакценатске дужине. Што се тиче вокалских алтернација, присутна је екавска замена старословенског *jata*, прелазак полугласника у вокал *a*, прелазак прасловенског вокалног *l* у *u* и изразито отворена артикулација вокала *e*. Консонантске алтернације се базирају на следећим променама: супституција спи-

раната *ф* (нпр. *фуруна* > *вѣрѹна*⁴), губљење спиранта *х* (нпр. *храна* > *ра́на*), постојање африкате *с* (нпр. *spsân*), упрошћавање сугласничких група на крају речи при чему се губи експлозивни сугласник (*ст* > *с*, *зд* > *з*) и друго. У деклинацији именица, заменица и придева акузатив се једначи са номинативом, а генитив, локатив и инструментал се често замењују акузативом (нпр. *седѹ* у *кѹћу*, *дошо* из *Стāро сѣло с трāктор*). У компаративу придева разлику у односу на стандардни језик чини појава екавског рефлекса *јата*, па тако уместо наставка *-ији* јавља се наставак *-е(ј)* и или наставак *-иш*, те можемо чути примере типа: *стāрѣи*, *стāриш*. Творбени суфикс *-че* је у честој употреби (*торба* > *тōрбѣче*, *чашиа* > *чāкче*).

Како је предмет овог рада лексичко-семантичка анализа микротопонима, заснована на свему претходно реченом, извршићемо поделу свих микротопонима у пет група по моделу који је дала Радмила Жугић у својој студији о микротопонији доњег слива Јабланице (2013: 47), те ћемо микротопониме следећи даље исти принцип разврставати према пореклу значења у семантичке подгрупе:

1. Географски називи условљени физичкогеографским својствима тла
2. Хидронимија
3. Човек – живот и рад
4. Микротопоними антропонимског порекла
5. Географски називи настали од других топонима.

1. Географски називи условљени физичкогеографским својствима тла⁵

Прва група микротопонима, која се односи на називе мотивисане физичко-географским својствима тла, уједно је и најбројнија група, управо због постојања великог броја подгрупа у оквиру ње, што је условљено разноликошћу микротопонима на овај начин мотивисаних. У основи микротопоними ове групе могу бити мотивисани природним обликом, положајем и изгледом тла, при чему их можемо поделити у две подгрупе: *Nomina topographica* – микротопоними који су мотивисани географским терминима који се односе на природне облике и физичке категорије тла (*брдо*, *брег*, *гај*, *валога*, *долина*) и *Nomina metaphorica* – микротопоними који су мотивисани топономастичким метафорама (ЖУГИЋ 2013: 48–54) где називи својим пренесеним значењем упућују на изглед и својства тла.

1.1. Називи мотивисани природним обликом, положајем и изгледом тла

1.1.1. *Nomina topographica*

Гај (шумовити предео). Веома распрострањен топоним који упућује на малу шуму (СКОК 1971: 544).

Чукâр (сеоски потес са њивама и ливадама). Како је *чукар* други назив за камењар, врлет, каменит и оштар врх брда (БОГДАНОВИЋ 2008: 58), настао од апелатива *чука* у значењу брда (СКОК 1971: 340) додавањем суфикса *-ар* (ЖУГИЋ 2013: 53), сврставамо га у групу *Nomina topographica*.

4 Примери дати у заградама су дијалекатски облици којима становници села именују одређене појмове.

5 У раду је дата подела микротопонима у подгрупе у оквиру пет група по моделу Радмиле Жугић са незнатним одступањима до којих је дошло приликом прилагођавања поделе конкретнеј групи микротопонима који су предмет анализе овог рада.

1.1.2. Nomina metaphorica

Бѣтал (брдо, потес са њивама и шумама). У *Etimologijskom rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika* Петра Скока проналазимо пример *батал* који упућује на запуштеност одређеног места и сматра се да води порекло од турцизма – глагола *баталити* у значењу *запустити*, *напустити* (1971: 122). Закључујемо да је основна мотивација микротопонима запуштеност земљишта, запуштено брдо.

Браниче (сеоски шљиваци). С обзиром да мештани јастребачких села своје шуме често називају браницима⁶, а како је *Браниче* сеоски предео под дрвећем, можемо пронаћи сематичку повезаност између апелатива *браник* у значењу шуме и микротопонима *Браниче* којим је именован воћњак, те извести закључак да и *Браниче*, као и *забран*, *браник* и *браниште* (види: Забран) својим метафоричким значењем упућују на пределе који су њима именовани.

Врѣнице (предео са њивама и шумом). Према речима информатора, у основи имена је реч *вратница* у значењу *капија* што може упућивати на географски положај предела – налази се на почетку и представља улаз у село. Појам *вратница* < врата за капију је прасловенског порекла (СКОК 1973: 619), опште је прихваћен и често у употреби у овим пределима.

Забран (шума). Микротопоним *Забран* је у врло честој употреби у целом овом крају и означава шумовите пределе – шуме које имају свог власника, које се негују и гаје и истог је семантичког порекла као микротопоними *браник* и *браниште* (БОГДАНОВИЋ 2008: 27). У основи је корен *бран* са префиксом *за-* или суфиксима *-ик* и *-иште*.

Кѣрита (потес у ком се налази сеоски поток). Како микротопоним *Кѣрита* можемо посматрати двојачко: као микротопоним који се односи на место воденог тока и микротопоним који се односи на тле између два брда спуштено у облику корита (БОГДАНОВИЋ 2008: 33), држаћемо се објашњења информатора о томе да је реч о пределу у ком се налази сеоски поток, те ћемо закључити да је реч о микротопониму који се односи на место воденог тока.⁷

Подрумѣште (потес са њивама и ливадама). Можемо рећи да и микротопоним *Подрумѣште* има пренесено, односно метафоричко значење јер за своју основу има апелатив *подрум* који упућује на географски положај, односно нижу позиционираност њива и ливада ове области у односу на пределе у окружењу.

1.2. Називи мотивисани површинским својствима тла

У посебну групу микротопонима мотивисаних физичкогеографским својствима тла сврстаћемо микротопониме мотивисане површинским својствима тла – димензионисаност, конфигурација тла и одсуство растиња. (ЖУГИЋ 2013: 55–56). У микротопонимији села Сушица одсуствују примери треће подгрупе.

⁶ Често коришћен апелатив којим мештани називају своје шумовите пределе јесте *браник*. Како у *Речнику Матице српске* реч *браник* има значење *заштитног бедема, насипа, утврђеног места које служи за одбрану* (РМС 2011: 102), лако можемо повезати изворно значење речи са топонимом којим је означена шума, која у сваком тренутку, посебно у ратним периодима, може представљати место заштите и одбране од свега што прети човеку.

⁷ С обзиром да се код микротопонима *Кѣрита* ради о широј области, а не о кориту реке, сврстаћемо овај микротопоним у групу *Nomina metaphorica*, а не *Nomina topographica* јер овде појам *корита* не представља само географски назив, већ је метафорички пренет на област око потока.

1.2.1. Димензионисаност

Вѐлики лѹг (потес са ливадама и њивама према Бучини). Потес је равничарски, широк и велике површине, те је јасно зашто микротопоним садржи придев *велики* у свом саставу. Апелатив *луї* верујемо да је задржан од давнина и да је некада у том пределу била шума.

1.2.2. Конфигурација тла

Нѐрезина (потес са ливадама и њивама у шиљеговачком атару који становници Сушице називају *Нерезина*, а становници Великог Шиљеговца *Страна*). Апелатив *нерезина* представља „неузорано земљиште, њиву која дуго није орана” (БОГДАНОВИЋ 2008: 39). Претпоставићемо да је предео такво име добио због свог географског положаја и неприступачности мештанима.

Р̂авац (раван са њивама). *Р̂авац* у својој основи има апелатив *равно* и упућује на равничарски предео, те ћемо закључити да је име добио по свом географском положају.

Р̂амница (раван са ливадама и њивама). Исто као *Р̂авац* с тим што је дошло до супституције сонанта *в* двоусненим сугласником *м* – појава карактеристична за призренско-тимочки и косовско-ресавски дијалекат.

Ўрвине (потес њива према Старом селу). Према речима информатора, назив је добио по томе што се земљиште у тим пределима *обурвавало* јер се налази на стрминама.

1.3. Називи мотивисани саставом и особинама тла

Трећу групу физичкогеографски условљених микротопонима чине називи мотивисани саставом и особинама тла: бојом земљишта, квалитативним својствима земљишта обично негативне конотације (ЖУГИЋ 2013: 57–60).

1.3.1. Микротопоними мотивисани саставом тла

Пѐсак (потес са ливадама и њивама). Микротопоним упућује на састав и квалитет земљишта. У оваквим случајевима најчешће је реч о песковитом земљишту које се налази „уз обалу реке која плављењем наноси песак” (ЖУГИЋ 2013: 57).

1.3.2. Микротопоними мотивисани другим својствима тла (бојом земљишта)

Бѐли брѐг (потес са ливадама, њивама и шумом). Према речима информатора, назив је добио по кречњачком земљишту које је карактеристично за тај сеоски предео.

У овој групи јављају се само два микротопонима, те можемо закључити да су неупоредиво бројније групе микротопонима мотивисаних природним обликом, положајем, изгледом и површинским својствима тла док су састав или боја земљишта ређе бивали мотивација за именовање одређеног предела и настанак микротопонима.

1.4. Називи мотивисани фитонимима

Мотивисаност за настанак микротопонима може се често наћи и у називима

вима биљака које су заступљене у одређеном пределу, као и у називима животиња које насељавају дата подручја. Истаћи ћемо то да у микротопонимској грађи села Сушица није забележен ниједан микротопоним искључиво зоонимског порекла.

Бџва (сеоски потес са њивама од Гредујевачког потока према селу Позлата). Након

разматрања података добијених од стране информатора и консултовања литературе, можемо извести закључак да је у основи микротопонима *Бџва* корен *баз* пореклом из прасловенског језика од којег добијамо данашњи облик *зова* за који Скок каже да је поименичена придевска изведеница која је ушла у књижевни и саобраћајни говор (1971: 125). Код Недељка Богдановића срећемо облик *базовњак* – „место где има доста зове” (2008: 12), при чему проналазимо сличност са нашим примером, што такође упућује на закључак да је у семантичкој основи микротопонима *Бџва* апелатив *зова*.

Бџчина (насељени део села – становнике Бучинске мале мештани називају: *Бџчинци*). Према речима информатора, *Бџчина* је добила назив по свом географском положају јер се налази у *бучи*, односно рупи између два брда: Бели брег и Батал. С обзиром да у литератури не налазимо облик *буча* као синоним за апелатив *рупа*, већ објашњење о томе да је *бучина* други назив за букову шуму, те, иако немамо податке са терена о томе да у том пределу постоји или је постојала букова шума, сврстаћемо микротопоним *Бџчина* у називе мотивисане фитонимима следећи пример из *Земљописне лексики* Недељка Богдановића (2008: 16).

Бџче (потес око потока). Исто као *Бџчина* с тим што овај микротопоним има другачији суфикс: *-је* додат на основу *буч-* < *бук-*.

1.4.1. Називи за локалитете покривене шумским растињем или травом

Љуга (потес са њивама и ливадама). За микротопоним *Љуга* налазимо пример у *Земљописној лексици* Недељка Богдановића где се наведени појам јавља у више облика: *алога*, *алошка*, *алуга* са значењем шуме, густоши, отравнеле баште (2008: 440).

1.5. Називи мотивисани односом према другим микротопонимима и топонимима

Приликом упућивања на то о којем локалитету је реч људи често у својим објашњењима посегну за коришћењем других микротопонима према којима одређују локацију места о коме говоре. Такви микротопоними називају се релационим и могу бити исказани: опозитним придевом и апелативом, предлошко-падежном синтагмом или могу бити темпоралне семантике (ЖУГИЋ 2013: 67–78).

1.5.1. Релациони микротопоними просторног односа од опозитних придева и апелатива

Горња река (сеоске баште поред реке). Микротопоним у својој основи има двочлану синтагму која се састоји од придева *горња*, који упућује на позиционираност предела, и апелатива *река*.⁸

⁸ Иако у свом саставу има апелатив *река*, микротопоним не упућује на водену површину, већ на обрадиво земљиште у близини реке, те га стога сврставамо у називе мотивисане својствима тла.

Доња мѧла⁹ (насељени део села – становнике Доње мале мештани називају: *Доњомѧлци*, односно *Доњомѧлац* и *Доњомѧлка*). Придевом *доња* одређена је позиционираност махале у односу на друге делове села. Као занимљивост можемо истаћи то да у селу не постоји микротопоним *горња мала* као опозит постојећем микротопониму знајући да се овакви микротопоними готово увек јављају у паровима.

Средња река (сеоске баште поред реке). Исто као *Горња река* с тим што је у саставу микротопонима придев *средња* и упућује на позиционираност башта у односу на сеоску реку.

1.5.2. Релациони микротопоними просторног односа (предлошко-падежне конструкције)

Забрђе (шумовити предео према селу Мали Шиљеговац). У основи микротопонима је предлошко-падежна конструкција која се састоји од предлога (*и*)за и апелатива *брдо* и упућује на чињеницу да се предео који је насловљен датим микротопонимом налази иза брда.

1.5.3. Релациони микротопоними темпоралне семантике

Старо сѧло (насељени део села – становнике Старог села мештани називају: *Старосѧлци*, односно *Старосѧлац* и *Старосѧлка*). Према казивањима информатора, реч је о најстаријем делу села одакле се остатак села касније ширио. У селу не постоји микротопоним са опозитним придевом *нови*.

1.5.4. У посебну групу назива мотивисаних односом према другим микротопонима,

сврстаћемо микротопониме **Кљаденац** (сеоски потес са њивама поред кладенца у Бучини), **Кладѧчина** (сеоски потес са њивама код Миленковицке) и **Река** (потес са њивама у близини сеоске реке). Они на први поглед припадају групи хидронима, како смо већ и навели и анализирали микротопониме *Кљаденац* и *Река* – као назив за хидронимски објекат настао човековим радом и микротопоним одређен хидрогеографским термином *река* (види погл. 2.4. и 2.1.), али их сада морамо посматрати као потес њива које се налазе у близини сеоског кладенца или реке и ставити их у групу оних микротопонима који су дефинисани својим односом према другим микротопонимима – у овом случају према хидронимима *Кљаденац* и *Река*. Први и трећи микротопоним имају исте облике као и хидроними док је код другог микротопонима на основу *кладенц*- додат суфикс *-ина*. У ову групу сврставамо и микротопоним **Цѧнтар сѧла** који представља централни потес села у ком су смештене школа, амбуланта и остале значајне установе. Сачињен је од двочлане синтагме која у свом саставу има апелатив *центар* којим је одређена позиционираност микротопонима у односу на други део синтагме: *село*. Та позиционираност не мора бити физичка, већ је апелативом *центар* исказан значај који тај део села има за мештане.

⁹ Микротопоним *мѧла* од турцизма *махала* у значењу дела града или села (СКОК 1971: 354) врло је чест топоним у овим крајевима и обично је део синтагме која у свом саставу има придеве који одређују његову позиционираност: *Доња мѧла*.

2. Хидронимија

Када размотримо све микротопониме чији је настанак мотивисан физичкогеографским својствима тла, треба се осврнути и на групу хидронима са идејом да семантичке подгрупе код хидронима могу бити одређене на сличан начин као у првој групи с тим што је реч о воденим, а не о земљаним површинама, те воде својим природним својствима (димензијама, обликом, изгледом), као и тло, одређују мотивисаност микротопонима. Поред поменуте мотивације за настанак микротопонима, хидроними могу бити називани хидрогеографским, фитонимским и зоонимским појмовима и могу означавати хидронимске објекте настале човековим радом (ЖУГИЋ 2013: 80–91).

2.1. Хидрогеографски термини у хидронимији

Одређена водена површина, сеоска река, поток, бара или језеро могу бити називани

од стране мештана на најједноставнији начин, а то је просто хидрогеографским термином *вода, река, поток, бара, језеро, вир, јаз* (ЖУГИЋ 2013: 78–83) и слично.

Млаквa (сеоски потес са виноградима и шљивацима). У основи микротопонима је апелатив *млаквa* у значењу бара, локва (РМС 2011: 705).¹⁰

Пдток (сеоски поток)

Река (сеоска река)¹¹

2.2. Називи који изражавају различита својства хидронима

2.2.1. Хидронимски називи просторног односа мотивисани положајем, односом према другим хидронимима и топонимима

2.2.1.1. Хидроними мотивисани именом локалитета на коме се налазе односно микротопонимом

Гребдјевачки пдток (поток који извире у подножју села Здравине, протиче кроз Сушицу и улива се у малоречку реку). Према речима информатора, име је добио по дрвету *граб* које је заступљено у подручју кроз које протиче. Граб је род листопадног дрвета из породице бреза (РМС 2011: 205). У *Земљописној и њој сродној лексици југоисточне Србије* Недељка Богдановића забележен је облик *грабак* у значењу грабове шуме (2008: 22). Дакле, микротопоним се састоји од двочлане синтагме која у свом саставу има присвојни придев изведен од микротопонима *Гребојевац* < Грабојевац, који може означавати грабову шуму, и апелатива *поток*.

2.2.2. Хидронимски називи мотивисани бојом и својствима посредством других чула

Сўва бѧра (потес између брда Ђуковац у Великом Шиљеговцу и Стране). У

¹⁰ Микротопоним *Млаквa* сврставамо у групу микротопонима који су мотивисани хидрогеографским терминима јер је у његовој основи апелатив *млаквa* – други назив за *бару*, мада он означава потес са виноградима и шљивацима, а не водену површину, какав је обично случај са хидрогеографским терминима.

¹¹ Микротопоним *Река* јавља се двојако: као микротопоним условљен физичкогеографским својствима тла, и њиме су именоване њиве у близини сеоске реке, и као хидроним *Река* којим мештани називају реку која протиче кроз село.

основи микропонима је двочлана синтагма која се састоји од придева *сува*, који упућује на недостатак воде у бари, и апелатива *бара*.

2.3. Хидронимски називи фитонимског порекла

Чубура (сеоски извор). Примарно значење микропонима *Чубура* јесте „извор захваћен већим издубљеним деблом” (БОГДАНОВИЋ 2008: 57) и он води порекло од апелатива *чубар* у значењу *миришљаве траве која се суши као зачин за јело* и представља позајмљеницу из грчког језика мада је мишљење изучавалаца језика по том питању подељено (СКОК 1971: 339). У Речнику Матице српске такође је наведен облик *чубар* као „једногодишња зељаста биљка малих мирисних љубичастих или белих цветова” (РМС 2011: 1489).

Међу хидронимским називима села Сушица није забележен пример који је мотивисан искључиво зоонимом. Само у једном микропониму, поред мотивације антропонимом, јавља се и мотивисаност зоонимом: *Спасѣнѣн говеђарник* (види погл. 4.2.).

2.4. Називи за хидронимске објекте настале човековим радом

Кладенац (сеоски кладенац). *Кладенац* је чест микропоним, јавља се у готово свим

селима и представља извор који је уређен од стране мештана датог села, обично је то „мањи извор где вода издија из земље, извор ископан у земљи” (БОГДАНОВИЋ 2008: 32). Апелатив *кладенац* је прасловенског порекла и у својој основи има облик **хлад*, најчешће се може чути у бугарским и македонским говорима (СКОК 1972: 87), али је и у говорима косовско-ресавског дијалекта врло присутан.¹²

3. Човек – живот и рад

Поред микропонима чије је значење дефинисано различитим својствима тла или водених површина, врло су чести и микропоними у чијој основи је нешто што није производ природних утицаја већ је предмет човековог деловања. Такви микропоними могу бити мотивисани друштвеним животом, пољопривредним културама и начином коришћења тла, ратарством и сточарством и духовним животом. Сви ови микропоними даље се разврставају у подгрупе (ЖУГИЋ 2013: 91–111), а ми ћемо поделу Радмиле Жугић прилагодити потребама наше анализе микропонимије села Сушица.

3.1. Микропоними мотивисани друштвеним животом

3.1.1. Микропоними мотивисани старим објектима и остацима људских насеља

Куљеш (потес са њивама). Иако немамо потврду са терена да је некада на том локалитету постојала грађевина, микропоним *Куљеш* сврстаћемо у групу микропонима мотивисаних старим објектима претпостављајући да су у микропониму садржани основа апелатива турског порекла *кула* у значењу градац, двор

¹² Микропоним *Кладенац*, као и *Рѣка*, сврставамо у две групе: Микропоними условљени физичкогеографским својствима тла (*Кладенац* – потес са њивама у близини сеоског кладенца) и Хидронимски називи за објекте настале човековим радом (*Кладенац* – сеоски кладенац).

– један од најраније потврђених турцизама (СКОК 1972: 229) и суфикс *-еш* који у српском језику има аугментативно или пејоративно значење. У литератури проназимо сличне примере: *кулина* (БОГДАНОВИЋ 2008: 34) или *кулиште* (ЖУГИЋ 2013: 96).

Кућиште (потес са ливадама и њивама). Према речима информатора, назив је добио по кући доктора Срете који је некада давно ту живео. У основи микротопонима је основа апелатива *кућа* и суфикс који упућује на то да је у питању локалитет: *-иште*.

Сѐлиште (потес са ливадама и њивама). Микротопоним се састоји од основе апелатива *село* и суфикса *-иште*. Према речима Радмиле Жугић, микротопонимима *Селиште*, *Кућиште*, *Село* именована су „места на којима су била заснивана села” (ЖУГИЋ 2013: 93) и на овако именованим локалитетима постојале су људске насеобине (Исто, 94) – о чему сведоче и информације са терена.

3.2. Микротопоними мотивисани пољопривредним културама и начином коришћења

тла

3.2.1. Микротопоними мотивисани објектима пољопривредне намене

Амбарйште (потес са ливадама и њивама). На овом потесу су, према речима информатора, можда некада постојали амбари у којима се складиштила храна за животиње. Апелатив *амбар*, који уз суфикс *-иште* чини дати микротопоним, је са истока продreo у западне језике и потиснуо домаћу реч *житница* (СКОК 1971: 33). Скок посебно објашњава топоним *амбарйште* наводећи да уз суфикс *-иште* представља ознаку места где је некада био амбар (Исто).

Ђерања (потес на ком се простиру ливаде). У основи имена је турцизам *ђерам* – „примитиван уређај за вађење воде из бунара, одужа полуга причвршћена на врху овисоког стуба којој је на једном крају утег, камен, а на другом окачена посуда, кофа” (РМС 2011: 321) – према речима информатора, некада је на том потезу постојао ђерам помоћу ког су мештани захватили воду.¹³

3.2.2. Микротопоними мотивисани стварањем нових обрадивих површина и унапређењем квалитета тла

Ла̂з (предео са шумама). Микротопоним *Ла̂з* је врло чест у српској микротопонимији. Представља „мали простор у шуми или поред шуме, где је дрвеће посечено да би се добила обрадива земља” (БОГДАНОВИЋ 2008: 34) или „зараван на узвишици” (РМС 2011: 609).

Тршевина (потес са њивама). *Тршевина* је, према речима информатора, назив добила по томе што је на том месту истршена шума која је ту постојала и у својој основи има глагол *трсити*. По дефиницији представља „тле очишћено ради обрађивања” (БОГДАНОВИЋ 2008: 55).

¹³ Микротопоним *Ђерања* сврставамо у групу микротопонима мотивисаних објектима пољопривредне намене подразумевајући да намена ђерма свакако није само пољопривредна (захватање воде ради поливања усева или појења стоке и живине), већ се она односи и на све друге животне потребе човека.

3.3. Микротопоними мотивисани ратарством и сточарством

3.3.1. Микротопоними мотивисани ратарским културама

Конопљишта (потес са ливадама и њивама). Име је, према речима информатора, добио по томе што је у тим пределима некада сађена конопља. У дијалекатском речнику Јакше Динића такође налазимо пример *конопљишта*, који је карактеристичан и за призренско-тимочко говорно подручје, и означава „њиву на којој се сеје конопља” (2008: 348). Састоји се од апелатива *конопља* и суфиса *-иште* којим се одређује својство локалитета, односно топонима.¹⁴

У оквиру групе микротопонима мотивисаних ратарством и сточарством јавља се само један микротопоним, који је мотивисан називом ратарске културе. У целом крају, и у самом селу које је терен нашег истраживања, бављење ратарством и сточарством је примарни облик занимања, те постојање овако малог броја микротопонима у оквиру дате групе донекле зачуђује. Много већи број микротопонима који су мотивисани физичкогеографским својствима тла можда можемо објаснити тиме да микротопоними датирају из времена далеке прошлости и да се смењивањем ратарских и сточарских култура у селу микротопоними нису мењали, већ су задржавали своје старе облике.

3.4. Микротопоними мотивисани духовним животом

Како су нашем народу вера и верски обичаји врло важни, тако и у именовању сеоских локалитета не изостаје присуство назива верских објеката према којима се одређују места која су у близини цркава, манастира или светих вода.

Запис код Макивѐ (заветно дрво под којим су се мештани кадили на дан свеца)

Запис на Батѐл (заветно дрво под којим су мештани полазили у крстоноше)

Запис у Тришѐвину (заветно дрво које је освештано и за које су везана народна веровања)¹⁵

Макивѐ (насељени део села). Назив је добио по цркви *Свети мученици Макавеји* посвећеној старозаветним јеврејским светитељима и мученицима из 2. века п.н.е, која се налази у том делу села.

Црквѐна вѐда (потес око сеоске цркве где се налази извор). Састоји се од

14 Анализом микротопонима у групи Човек – живот и рад, односно микротопонима мотивисаних пољопривредним делатностима, утврђујемо да је суфиксација најчешћи начин грађења оваквих примера при чему се на именицу или генитивну основу именице додају суфикси са значењем локалитета: *-иште*, *-ана*, *-ина* и други.

15 У селу постоје три записа. Све три локације на којима се они налазе мештани ближе одређују синтагмама: *Запис код Макивѐ*, *Запис на Батѐл*, *Запис у Тришѐвину* које се састоје од апелатива *запис* и предлошко-падежних конструкција (предлог + микротопоним који означава место на ком се записи налазе). У култури и веровању српског народа, запис је „заветно дрво (обично храст) с каменим крстом и крај око њега” (БОГДАНОВИЋ 2008: 27). Један микротопоним у делу предлошко-падежне конструкције има микротопоним *Макивѐ* – како мештани називају сеоску цркву, док друга два имају микротопониме *Батѐл* и *Тришѐвина* мотивисане физичкогеографским својствима тла или човековим радом. Дате микротопониме, због њиховог духовног значаја, сврставамо у групу микротопонима мотивисаних духовним животом, али својим облицима – у њиховом саставу су други микротопоними – могу припадати и групи секундарних микротопонима (микротопонима мотивисаних другим микротопонимима).

присвојног придева изведеног од именице *црква* и апелатива *вода*.¹⁶

4. Микротопоними антропонимског порекла

Микротопоними антропонимског порекла врло су чести у нашем језику о чему сведочи бројност оваквог типа микротопонима и у оквиру наше групе – више од четвртине у укупном броју микротопонима. Они могу бити мотивисани мушким личним именом или хипокористиком, женским личним именом или хипокористиком, личним или породичним надимком, презименом, звањем, положајем, занимањем или етником (ЖУГИЋ 2013: 112–140), па су, према томе који је тип антропонима у њиховој основи, подељени у подгрупе. Како је у овом крају одређивање локалитета према презимену фамилије врло често (најчешће су то насељени делови села у којима одређене фамилије живе и ређе поседи са обрадивим земљиштем или шумом у власништву породица), микротопоними са презименом у основи су најбројнији. Затим следе микротопоними мотивисани мушким именом или хипокористиком – јасно је да је у култури српског народа дубоко укорењено то да се имена мушкараца као представника фамилија чешће помињу у контексту ближег одређивања локалитета. Следеће подгрупе по бројности чине микротопоними мотивисани женским личним именом или хипокористиком, микротопоними мотивисани личним или породичним надимком и микротопоними мотивисани звањем или етником.

У синтагми, којом је одређен микротопоним, антропонимом се исказује посесивност док је други део синтагме подложнији промени и апелативи, као допуна антропониму, могу бити различити: *ма́ла*, *ћупри́ја*, *кљаденац*, *пдо́ток*, *кѹ́ће*. Ређе се јављају микротопоними који у свом саставу имају само антропонимски присвојни придев без допуне у виду апелатива (*Жи́вкина*, *Стѣнино*, *Ери́но*). Најмању групу чине они микротопоними који у свом саставу имају суфикс који је додат на антропоним (*Па́влиште*, *Радошѣвац*). Посебан осврт треба дати на именовање насељених делова села, махала, по презименима фамилија јер, иако су од стране информатора наведена само три таква примера – *Ви́дојевићи*, *Милѣнковићи*, *Пе́тровићи*, можемо сматрати да је то најчешћи начин именовања и да није наведен већи број примера само из разлога што се они подразумевају.

4.1. Микротопоними мотивисани мушким личним именом или хипокористиком

Ба́тѣцка ма́ла (насељени део села – становнике Батицке мале мештани називају: *Ба́тѣћу*)¹⁷

16 С обзиром да је код микротопонима *Цркве́на во́да* реч о сеоском извору у близини цркве, поред одређености духовном мотивацијом, овај пример можемо сврстати и у микротопониме хидронимског порекла.

17 Према речима информатора, сеоски предео је добио име по добром домаћину Бати који је некада ту живео – не можемо знати да ли је *Бата* лично име, хипокористик или надимак, те микротопоним *Ба́тѣцка ма́ла* сврставамо у антропонимску подгрупу коју чине микротопоними мотивисани мушким личним именом или хипокористиком и остављамо могућност да може припадати и групи микротопонима мотивисаних личним надимком. Такође, треба напоменути да је у основи присвојног придева *Ба́тѣцка* облик *Батић* који наликује презимену, односи се на целу фамилију, те је овде реч о надимку фамилије, а не једног човека.

Гӑрвилово (потес са њивама). Пример сличан микротопониму *Гӑрвилово* не проналазимо у литератури, те ћемо претпоставити да је у основи микротопонима присвојни придев изведен од личног имена *Гаврило* додавањем суфикса *-ово* (*Гаврило* + *ово* > *Гаврилоово* > *Гаврилово*) и да је, сходно томе, реч о микротопониму антропонимског порекла. Такође, у литератури налазимо само следеће облике хебрејског личног имена *Гаврило* > *Гавра*, *Гаврил*, *Гавриле*, *Гаврилко*, *Гаврица*, *Гавро* (ГРКОВИЋ 1977: 62) и примећујемо да ни у једном од облика није извршена метатеза сугласника (*Гаврило* > *Гарвило*) као што је случај у примеру нашег микротопонима. У оваквим околностима микротопоним *Гӑрвилово* можемо довести у везу са личним именом *Гавран* (ГРКОВИЋ 1977: 62) или појмом *гавран* < *гарван* код којег је кроз историју дошло до метатезе сугласника (СКОК 1971: 556) и извести закључак да се, по угледу на дати пример, метатеза сугласника десила и у микротопониму *Гӑрвилово*.

Мӑтїна ђупрїја (ђуприја). Према речима информатора, назив је добила по човеку Мати који ју је направио. Антропоним *Мата* можемо одредити као хипокористик имена *Матеја* или *Матија* (ГРКОВИЋ 1977: 128).

Пӑвлиште (сеоске баште поред реке). У основи микротопонима је име *Павле* са суфиксом *-иште* који је својствен именицама које означавају одређени локалитет.

Радошѐвац (шума). Према речима информатора, назив је добила по мушком имену *Радош* и тако се назива од давнина. На антропонимску основу додат је суфикс *-евац*.

Рӑкїн клӑденац (извор на Ракином имању). Антропоним је настао спајањем хипокористика *Рака* < Радослав, Ранђел и сл. (ГРКОВИЋ 1977: 169) и апелатива *кладенац* у микротопонимску синтагму.

Рӑкїна (поток који извире у Ракином, протиче кроз Бучинску малу и улива се у реку). Микротопоним чини само присвојни придев без означеног локалитета на који се односи.

4.2. Микротопоними мотивисани женским личним именом или хипокористиком

Жївкина (сеоски потес са обрадивим земљиштем ка селу Позлата). Име је добио по женском личном имену или хипокористику: *Живка*.

Спасѐнїн говеђӑрник (извор на ком су се појила говеда). У својој основи има женско име *Спасенија* и апелатив *говеђарник*¹⁸.

Стӑнино (сеоски потес са обрадивим земљиштем поред Живкиног). У основи микротопонима је присвојни придев изведен од имена или хипокористика *Стана*.

4.3. Микротопоними мотивисани личним или породичним надимком

Ѓрїно (сеоски потес са ливадама од Тршевине према Старом Селу)¹⁹

18 Микротопоним *Спасѐнїн говеђӑрник* се може сврстати, како у групу микротопонима мотивисаних женским личним именом, тако и у групу микротопонима мотивисаних зоонимом у зависности од тога шта посматрамо као основну мотивацију: антропоним *Спасѐнїн* или апелатив *говеђарник*.

19 Микротопоним *Ѓрїно* је присвојни придев изведен од антропонима *Ера* и сврстаћемо га у групу

Кӯшйцка мала (насељени део села). Према речима информатора, име је добио по телету без репа, односно *кусам* телету које је по причама из давнина некада боравило ту. Присвојни придев *Кӯшйцка* нам својим обликом говори да је у основи микротопонима фамилијарни надимак *Кӯшйћи* док је други део синтагме уобичајени апелатив *мала* о коме је више било речи у првом поглављу рада (види погл. 1.5.1.).

4.4. Микротопоними мотивисани презименом

Вйдојевићи (насељени део села). Име је добио по презимену фамилије која ту живи.

Гагйцка мала (насељени део села). Крај је добио име по презимену *Гагић* које носи фамилија која у њему живи.

Марицки пџток (сеоски поток)²⁰

Марковицке куће (насељени потес у оквиру Нерезине). Микротопоним у свом саставу има презиме фамилије која у том делу села живи: *Марковић* и апелатив *куће*²¹.

Милѐнковићи (насељени део села). Име је добио по презимену фамилије која у њему живи.

Милѐнковицко (ливада). У основи микротопонима је презиме *Миленковић* на које је додат присвојни суфикс *-ско*.

Миљковицка (њива). У основи микротопонима је презиме *Миљковић* на које је додат присвојни суфикс *-ска*.

Петрицка (потес са ливадама и њивама). Микротопоним који у својој основи има присвојни придев настао од презимена *Петрић* и суфикса *-ска*.

Пџтровићи (насељени део села). Име је добио по презимену фамилије која ту живи.

Цџицка (потес са ливадама и њивама). Име је добио по презимену *Цојић* < Цоја < Стојан (ГРКОВИЋ 1977: 207) на које је додат присвојни суфикс *-ска*.

4.5. Микротопоними мотивисани звањем, положајем, занимањем

Царева (потес између села Велики Шиљеговац и села Сушица). У основи микротопонима је присвојни придев изведен од именице *цар* која упућује на звање и положај у друштву док је апелатив који треба да упућује на локалитет изостављен.

4.6. Микротопоними мотивисани етником

Косџвлија (потес око Цркве Светог Илије). У основи микротопонима је апелатив прасловенског порекла *кос* – синоним за дрозда (СКОК 1972: 160). Скок

микротопонима мотивисаних личним или породичним надимком подразумевајући да је антропоним *Ера* лични надимак човека који је ту некада живео, с тим што, уколико бисмо знали за повезаност антропонима *Ера* са етником *Херцеговац* (РМС 2011: 342) у конкретном случају, могло би се разматрати и сврставање датог микротопонима у групу микротопонима етничког порекла: *Ера* < *Херцеговац*.

20 Микротопоним *Марицки пџток* сврставамо у групу микротопонима мотивисаних презименом при чему ћемо претпоставити да он у својој основи има презиме *Марић* и оставити мању могућност да је дати микротопоним мотивисан женским именом *Марица*.

21 Тип микротопонима који означава насељене делове села увек може имати варијанте: ословљавање само по презимену фамилије која ту живи – *Марковићи* или додавање апелатива *махала* или *куће* присвојном придеву изведеном од презимена – *Марковицка мала* или *Марковицке куће*.

сматра да је *косов* поименичен придев и да је чест у топонимији (Исто). Посебну пажњу ћемо обратити на суфикс *-лија* садржан у микротопониму *Косовлија*. Ово је суфикс турског порекла (РАДИЋ 2001: 37) и, када за основу има топоним, као што је случај у нашем примеру, означава „особу са особином потицања, односно припадања” (Исто). Дакле, можемо закључити да је у основи нашег микротопонима етник који се састоји од поимениченог придева *косов* и турског суфикса *-лија*.

Циганлија (поток који извире у Урвинама). Према речима информатора, име је добио по кућама Рома које су се ту налазиле. У основи микротопонима је други назив за етник *Ром* одомаћен у овом крају и турски суфикс *-лија*.²²

5. Географски називи настали од других топонима

Микротопоними мотивисани другим топонимима не спадају у честу категорију микротопонима. Јављају се у споредним деловима села који су на прелазу у суседна насељена места и обично су то површине под обрадивим земљиштем или шумом које припадају мештанима и једног и другог села. Све микротопонимске јединице овог типа можемо сврстати у две групе: називи од старијих топонима (ојконима) и називи од других микротопонима (ЖУГИЋ 2013: 140–143).

5.1. Називи од старијих топонима (ојконима)

У нашој грађи појављују се само три миротопонима оваквог типа, те их можемо класификовати у прву групу тиме што су одређени називом села у непосредној близини (*Здравњско*), у суседству (*Позлата*) или села кроз чију територију протичу (хидроним *Сушйчка река*).

Здравњско (сеоски потес са обрадивим земљиштем ка селу Здравине). Микротопоним има облик присвојног придева изведеног од ојконима *Здравине* без апелатива који ће ближе одредити локалитет.

Позлата (сеоске ливаде према селу Позлата). Микротопоним је истоветан топониму који означава суседно село.

Сушйчка река (два потока извиру у врх села Мала Река и села Беласица, састављају се и праве реку). Микротопоним чини двочлана синтагма састављена од присвојног придева изведеног од ојконима *Сушица* и апелатива *река*.

5.2. Називи од других микротопонима

Бучинска мала (насељени део села). Састоји се од присвојног придева изведеног од микротопонима *Бучина* (види погл. 1.4.) и апелатива *махала* у дијалектском облику.

Корйцки поток (сеоски поток који протиче код Цркве Свете Петке у Старом Селу). Микротопоним се састоји од присвојног придева изведеног од микротопонима *Корита* (види погл. 1.1.2.) и апелатива *поток*.

6. Микротопоними недовољно јасне мотивисаности

Како не поседујемо податке од стране информатора са терена о томе чиме је изворно мотивисан овај микротопоним, као ни сличне примере из литературе којима бисмо се могли водити у тумачењу настанка микротопонима, у групу не-

²² С обзиром да је, како смо већ навели у уводном делу, простор етнички врло уједначен и да готово у целом крају нема других етничких група сем Срба, можемо сматрати да је постојање само два микротопонима са етником у основи очекивано.

довољно јасно мотивисаних микротопонима сврстаћемо микротопоним **Бабутак** (сеоски пашњак). Претпоставићемо да се микротопоним састоји од основе *бабут* и суфикса *-ак* који може имати деминутивну или месну функцију у грађењу топонима у српском језику.

Закључак

У раду је дата лексичко-семантичка анализа микротопонима кроз пет семантичких група по моделу Радмиле Жутић. Микротопоними су са подручја села Сушица у крушевачкој општини и обухваћени су корпусом од око 80 микротопонимских јединица. Најбројнију групу чине микротопоними чији је настанак условљен физичкогеографским својствима тла и њима су углавном именоване обрадиве површине или шумовити предели. Можемо истаћи то да је много већи број оних микротопонима који у својој основи имају пренесено значење (**Врџнице**, **Кѳрита**, **Подрумџште**) у односу на оне који су именовани географским појмовима (**Гај**, **Млаква**, **Чукар**). Поред микротопонима чији је настанак мотивисан димензијама, конфигурацијом тла или дојом земљишта и релационих микротопонима, јавља се и изванредан број микротопонима са фитонимом у основи док микротопоними зоонимског порекла нису забележени. Посебну групу чине микротопоними у чијој основи је хидроним, али их сврставамо у групу микротопонима условљених физичкогеографским својствима тла јер се односе на обрадиве, а не водене површине (**Кладенац**, **Кладѣчина**, **Рѣка**). У целокупној грађи забележен је мали број микротопонима мотивисаних пољопривредном терминологијом и само један микротопоним који се односи на ратарску културу (**Конопљџшта**). Након прве групе, по бројности се истиче група микротопонима са антропонимом у основи. Таква имена углавном носе насељени делови села – по презименима или надимцима фамилија које ту живе или личним именима или надимцима људи који су живели или живе у одређеном сеоском крају. Овакви микротопоними по правилу у свом саставу имају присвојни придев и апелатив или су настали суфиксалном творбом (додавањем суфикса на антропоним или његову основу). Група географских назива насталих од других топонима (ојконима или микротопонима) је најмање бројна и њима су углавном именовани споредни делови села који су у непосредном суседству са околним селима (**Здравџњско**, **Пѳзлата**).

Цитирана литература

- БОГДАНОВИЋ 2008: БОГДАНОВИЋ, Недељко. „Земљописна и њој сродна лексика југоисточне Србије”, *Српски дијалектолошки зборник LV* (2008): стр. 433–518.
- ГРКОВИЋ 1977: ГРКОВИЋ, Милица. *Речник личних имена код Срба*. Београд: ЕД. Вук Караџић, 1977.
- ДИНИЋ 2008: ДИНИЋ, Јакша. *Тимочки дијалекатски речник*, Монографије 4, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2008.
- ЖУГИЋ 2013: ЖУГИЋ, Радмила. *Микротопонимија доњег слива Јабланице (семантичко-творбени аспект)*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2013.
- ИВИЋ 1971: ИВИЋ, Павле. *Српски народ и његов језик*. Београд: Српска књижевна задруга, 1971.
- ЈОВИЋ 1968: ЈОВИЋ, Душан. „Трстенички говор”, *Српски дијалектолошки зборник XVII* (1968): стр. 1–239.

- МАРКОВИЋ 2014: МАРКОВИЋ, Милош. *Говор Жупе александровачке*. Београд: Друштво за српски језик, 2014.
- РАДИЋ 2010: РАДИЋ, Првослав. *Копаонички говор: етногеографски и културолошки приступ*. Београд: Етнографски институт САНУ, 2010.
- РАДИЋ 2001: РАДИЋ, Првослав. *Турски суфикси у српском језику (са освртом на стање у македонском и бугарском)*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2001.
- РЕМЕТИЋ 1985: РЕМЕТИЋ, Слободан. „Говори централне Шумадије”, *Српски дијалектолошки зборник XXXI* (1985): стр. 1–555.
- РМС 2011: *Речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска, 2011.
- СКОК 1971–1973: СКОК, Petar. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. I–III. Zagreb: JAZU, 1971–1974.
- ТРАЈКОВИЋ МАРКОВИЋ 2025: ТРАЈКОВИЋ, Татјана и Јордана МАРКОВИЋ. *Увод у српску ономастику (и основе ономастичких истраживања)*. Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2025.

Biljana LJ. Stamenković Stojanović

MICROTOPONYMY OF THE VILLAGE OF SUŠICA
(AT THE FOOT OF MOUNTAIN JASTREBAC)

Summary

This paper presents a lexical-semantic analysis of the microtoponyms of the village of Sušica, located at the foot of Mount Jastrebac in the Municipality of Kruševac. Field research on the microtoponymy of the area was conducted in 2023. The corpus comprises approximately 80 microtoponymic units, classified into five lexical-semantic groups based on the motivation behind their formation: physical-geographical terrain features, hydronymy, human life and activities, anthroponyms, or other toponyms.

Keywords: microtoponyms, Sušica, lexical-semantic analysis